

АДВЕЧНАЯ ІДЭЯ «НАШАЙ НІВЫ»

(да 110-й гадавіны нацыянальнай газеты «Наша Ніва»)

«Наша Ніва» ўзнікла ў часе як надзея на гістарычныя перамены, як павеў незвычайнага новага часу, адкрыццё новай старонкі ў гісторыі беларускага народа. Знакамітая газета ў філасофскай парадыгме адкрывала беларускі народ самому сабе і шырокаму свету. Да ўзнікнення нацыяналь-

нага голасу «Нівы...» прыглушана, іншы раз наўмысна і нават абражальна, выказваліся і множыліся эківокі, што «белрускі народ» – гэта нейкая прыдумка нацыяналістаў, а беларуская мова – штучная гаворка, нбыта калька ад рускай, украінскай, польскай і інш. моў. А тут з’явілася «Наша Ніва» і загаварыла ад імя гэтага беларускага народа. Ды як загаварыла! Сцвярджала, што ёсць такі праваслаўны народ, які творыць сваю гісторыю разам з суседнімі славянскімі народамі і нясе паходжанне ад старажытных крывічаў-дрыгавічаў, пестуе сваю рэчаіснасць на сусветным узроўні разам з братнімі рускім і ўкраінскім народамі, і празванне яго – беларусы.

За вякі пражывання на сваёй запаведнай зямлі сфарміравалася спецыфічная мясцовая гаворка, якая мела агульныя рускія карані, але з цягам часу яна ператварылася ў самастойную мову, празваную як і народ, беларускай. «Наша Ніва» вяла дыялог з чытачамі на беларускай мове, фактычна ўпершыню ў гісторыі адкрыта і смела заглядвала ў бліжэйшую будучыню. Такім чынам першае нацыянальнае друкаванае выданне, яшчэ раз падкрэслім, адкрывала свету беларускі народ і фарміравала яго культуру і мову як самую высокую нацыянальную каштоўнасць.

«Нязменны закон, – гаварылася ў артыкуле «Ці маем права быць беларусамі?», – якім кіруецца ўвесь свет: ствараць культурныя рэчы ўсвятнай вартасці можна толькі ў сваёй роднай мове... Замяніць жа народу яго мову – гэта значыць забіць душу таго народа, яго асобую творчую здольнасць» (Наша ніва, 1906, № 7, С. 4.).

Апроч сцвярджання сваёй роднай мовы, існавання беларускай нацыі і народа, «Наша ніва» вылучыла ідэю ўтварэння сваёй нацыянальнай беларускай дзяржавы. Вядома, што беларусы мелі сваю, ад Бога і гісторыі атрыманую і тапанімічна вызначаную тэрыторыю, але з часоў існавання Вялікага княства Літоўскага не маглі па розных гістарычных прычынах стварыць сваю дзяржаўнасць.

Цяпер настала пара засяваць сваю беларускую ніву, бо яна закаласілася ў гісторыі вызначальнымі аксіялагічнымі прыкметамі: склалася гутарковая і замацоўвалася літаратурная мова, беларусам належала, паўторымся, вызначаная канкрэтнымі межамі гістарычная тэрыторыя, і аб’ектыўна вынікала, што ім для поўнапраўнага развіцця на еўрапейскім абшары патрэбна стварыць сваю дзяржаву. Гэта ідэя была вызначальнай не толькі ў змесце газеты, але стала асноўнай для існавання і развіцця інтэлектуальнай часткі беларускага грамадства.

Падкрэслім цікавую дэталю. Ідэя стварэння беларускай дзяржавы была звышрэвалюцыйнай: вядома, што бальшавікі ставілі саёй мэтай звяржэнне абсалютызму ў Расійскай імперыі, а партыя Сацыял-дэмакратычная грамада на тэрыторыі Беларусі (Паўночна-Заходняга краю) імкнуліся стварыць

сваю дэмакратычную дзяржаву. Зусім невыпадкова ў 1918 г., у час нямецкай акупацыі тэрыторыі Беларусі, нацыянальна-дэмакратычныя сілы зрабілі спробу стварыць БНР – Беларускаю Народную Рэспубліку. Гэта быў першы, але ўжо практычны вынік рэвалюцыйнай барацьбы нацыянальна-дэмакратычнага руху ў новы час. Потым была абвешчана Беларуская савецкая сацыялістычная рэспубліка (БССР) як устойлівае дзяржаўнае ўтварэнне ў складзе СССР.

«Наша Ніва» не толькі назвала наш народ беларускім. Рэдакцыя газеты і яе шматлікія аўтары і супрацоўнікі сваімі творамі фарміравалі высокую нацыянальную свядомасць. Газета стварала новы вобраз беларуса. Састарэлы вобраз – «народ, беларускі народ! ты цёмны, сляпы, быццам крот» – адыходзіў ў незайдросную гісторыю. Яму на змену прыходзіў новы чалавек-стваральнік, прагназаваны ў спецыфічным паэтычным гімне: «А хто там ідзе, у агромністай такой грамадзе? – Беларусы!»

Абодва вядомыя творы напісаны самымі знакамітымі аўтарамі «Нашай Нівы». Першы належыць маладому светачу беларускай паэзіі Максіму Багдановічу, які, між іншым, непрацяглы час жыў на маёй радзіме на Асіпоўшчыне. Я нават помню той вялікі дом у вёсцы Вяззе, дзе жыла сям’я Багдановічаў, а цяпер на тым месцы пабудаваны шыкоўны палац мясцовага лясныцтва, на якім як напамін аб Максіму Багдановічу прыладжана мемарыяльная дошка.

Аднак вернемся да зместу памянёнага верша. Такія, у нейкім сэнсе нават абразлівыя словы беларускага паэта, дзіўна спакойна ўспрымаць у агульным мілагучным яго спевае. Але такая роспач ідзе не толькі ад сэрца песняра, а ад агульнай беларускай бядоты таго часу, ад чаго ён рашуча патрабуе адмовіцца дзеля свабоды і шчасця, якіх беларусы несумненна заслужылі ў гістарычным абсягу. Пагэтам Багдановіч і сцвярджае, што хопіць цяпрпець абразы і векавечны прыгнёт, жыць у цемры і бядоце, перажываць сацыяльную знявагу, што пара ўсвядоміць сваё шчаслівае месца пад сонцам і жаданне «людзьмі звацца!», да чаго заклікаў вялікі Янка Купала.

Рознымі вобразамі знакамітыя творцы фармулююць ідэю свабоды і нацыянальнага гонару, выказваюць арганічнае пачуццё і імкненне кожнага беларуса да свабоды і справядлівасці. У такім ракурсе эмацыянальнага ўзвышэння фарміравалася новая філасофія жыцця і дзейнасці беларускага грамадства. «Наша Ніва» свядома адводзіла сваіх чытачоў ад стану бязлікага, у асноўным сельскага, насельніцтва, якое ў класавай тэорыі вызначалася як сялянства са своеасаблівымі атрыбутамі прыналежнасці да катаржнай паўсядзённай працы, заўсёднай беднасці, непісьменнасці, бескультур’я і пажыццёвай зневажальнай мянушкай ад панства – «быдла».

На гістарычную арэну, паказвала «Наша Ніва», выходзіў беларускі народ! Гэта зусім новая сацыяльная супольнасць, арганізаваная, высокасвятая, адукаваная, годная, адказная і рашучая рэвалюцыйнымі дзеяннямі і магчымасцямі грамадскае аб'яднання. Не ўсе гэтыя якасці маглі праявіцца ў беларусаў у адначасе, але рэдкалегія «Нашай Нівы» распачынала эпохальную выхаваўча-прапагандысцкую работу і няўхільна праводзіла рэвалюцыю святасці, не адхіляючыся ад маральна-этычных, гістарычных, творчых, стваральных каштоўнасцей беларускага народа і замацоўваючы разуменне свайго месца чалавека ў жыцці, нацыянальнай і сусветнай гісторыі.

Ідэалогія фарміравання сучаснага цывілізаванага вобраза беларускага народа будзе паспяхова працягнута пераемнікам нашаніўскай патрыстычнай традыцы – масавым беларускім свецкім друкам, дзе вобраз стваральнага беларускага народа атрымае сваё мастацкае і сацыяльна-палітычнае завяршэнне.

Гэта вельмі істотная рыса дзейнасці першай газеты. Можна, нават у гэтым было піянерскае і высокакаштоўнае прызначэнне нацыянальнага выдання і незвычайнае адкрыццё таленавітай рэдакцыі.

«Наша Ніва» на самой справе неацэннае адкрыццё ў працэсе развіцця беларускай культуры. Яе з'яўленне – гэта аб'ектыўны вынік рэвалюцыйнага часу. Але яшчэ больш каштоўныя адкрыцці рэдкасці самой газеты. Першае з іх – незвычайна вобразная змястоўная назва. Гаворачы каратка, то «ніва» – гэта тое святое месца, адкуль пачынаецца жыццё, там чалавек творыць хлеб, адтуль ідзе жыццёвая энергія, множацца пакаленні народа-стваральніка, развіваецца гісторыя, навука, культура і мастацтва, каласіцца багаццем колераў існавання чалавека ў Божай калысцы. І ўсё гэта «Наша ніва!» Яна каласіцца пад нашымі рукамі, і там прадаўжаецца жыццё чалавека, народа, нацыі!

Другое адкрыццё – гэта прадстаўленне чалавецтву беларускага народа, як мы гаварылі вышэй, які займае Богам даную зямлю пад сонцам і ўквячае там сваю каласістую ніву ўжо не адно тысячагоддзе. Беларускі народ бласлаўлены, мудры, творча багаты. Праслаўлены святымі мудрацамі К. Тураўскім, Е. Полацкай, Ф. Скарынам, С. Будным, С. Полацкім, шэдэўрамі мастацтва і архітэктуры: Каложскай царквой, Сафійскім саборам, Нясвіжскім і Мірскім замкамі, удзелам у эпохальных перамогах – Лёдавай, Кулікоўскай, Грунвальдскай.

Помніцца праз усё жыццё патрыстычны спеў народнага паэта Я. Купалы, рэдактара «Нашай Нівы» ў гады Першай сусветнай вайны: «Пад Грунвальдам білі, на возеры Чудскім, не даўшы надзець на сябе кайданы...». Так мужна гучыць гімн беларускай гісторыі. Гучыць не як прыгожы міф. А як слава продкаў, як рэальная гераічная праўда гісторыі, як прыклад нескаронасці беларускага народа перад варварамі праз вякі.

Гераізм, магутная барацьба за свабоду стала адной з галоўных адметных рыс характару беларускага народа. Гэта несупынная падкрэслівала і прапагандавала «Наша Ніва».

Рэдакцыя адкрывала перад аўдыторыяй вытокі нацыянальнага мастацтва. Вакол газеты аб'ядналіся найлепшыя творчыя сілы. Толькі літаратараў, якія імкнуліся наладзіць праз газету нацыянальны хор паэзіі, прозы, драматургіі, налічвалася каля ста чалавек. Гэты харавы спеў беларускага мастацтва, распачаты «Нашай Нівай», у савецкі час не толькі моцна прадоўжыўся, а нават набыў сусветнае гучанне і прызнанне.

Адно тое, што мастацкую ніву засявалі класікі беларускай літаратуры Я. Купала, Я. Колас, Ц. Гартны і інш., паказвае, якім каштоўным і каласістым было нацыянальнае мастацтва, то прарастала ў «Нашай Ніве». У газеце фарміравалася эстэтыка паэтычнага і публіцыстычнага слова, выкрышталізаваліся жанры беларускай журналістыкі, прозы і паэзіі. Узровень нашаніўскага нацыянальнага мастацтва сведчыў, які вялікі культуралагічны патэнцыял захоўваецца ў таленце народа, і адначасова паказваў нерэалізаваныя магчымасці імклівага руху беларусаў па шляху прагрэсу.

«Наша Ніва» прапанавала аўдыторыі акрэсленую праграму сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў, каб выкарыстаць палітычныя асаблівасці рэвалюцыйнага часу. Гэта праграма складалася з двух палітычных напрамкаў – рэканструкцыі грамадска-палітычных адносін на аснове дэмакратычных прынцыпаў пасля першай рэвалюцыі ў Расіі і развіцця палітычнага працэсу да лагічнага яго завяршэння і стварэння самастойнай беларускай дзяржавы.

Патрэбна адзначыць і падкрэсліць важнасць і прагрэсіўнасць палітычнай праграмы рэдакцыі газеты. Эпахальных пераўтварэнняў прапанавалася дасягнуць у першую чаргу эвалюцыйным шляхам, хаця рэвалюцыйныя метады барацьбы таксама не адмаўляліся і іх неабходнасць дыктавалася складанымі грамадска-палітычнымі абставінамі таго часу.

Каштоўнасць дзейнасці рэдакцыі газеты «Наша Ніва» з часам не зніжаецца. Яе ідэі застаюцца класічнай спадчынай і не губляюць сваёй актуальнасці і цяпер. Таленавітыя творцы, якія стварылі газету-шэдэўр, наблізіліся да асэнсавання тэорыі беларускай нацыянальнай ідэі, паказалі, што для яе абвясчэння неабходна, каб беларускі народ вызначыў свае галоўныя каштоўнасці: родную мову, свядомую нацыю і неабходнасць заснаваць свабодную і незалежную дзяржаву. На гэтым магутным падмурку існавання беларускага народа аб'ектыўна грунтуецца нацыянальная ідэя: свабода, незалежнасць, справядлівасць!

У вершы-прысвячэнні «Нашай Ніве» (1911) духоўны настаўнік беларускага народа Янка Купала прароча напісаў:

Ночка цёмная на свеце

*Вечна не начуе,
Зерне, кінутае ў ніву,
Ўсходзіць ды красуе.*

Сёння беларуская ўрадлівая ніва красуе для сучаснікаў гераічнай гісторыяй, свабоднай дэмакратычнай сучаснасцю і пажаданай шчаслівай будучыняй, да чаго імкнуліся і дзеля чаго працавалі стваральнікі газеты «Наша Ніва».